

Bánatnak elűzéséről

Főzd meg jó borban a közönséges ökönyelvű füvet és a bazsalikom zöld füvet, melyet a magyar asszonyok magról szaporítanak kertjeikben és cserépedényeikben, és azt igyad gyakran, melegen vagy hidegen, amint tetszik, valóban elűzöd magadtól a bánatot, mely unalmat szerzett szívedben s testedben.

Büdös szájról

Zúzd meg a savanyú kerti vagy mezei sóskának leveleit, és az azokból kifacsart lével mossad dohos szádát belőlről, de egy kevés megtört timsót is tégy hozzá. – A zsályát, útifüvet, izsópot, szekfüvet fejr borban főzd meg erősen, azt igyad. – Fejr ürömmel csinált vizet gyakorta igyál, ez a szádnak büdösségét elűzi. Jó evégre citromhajat, viola vagy örvénygyökereit is rágni.

Csont és egyéb testfájdalmi ellen

A vereshagymát meg kell tisztítani és kerekre metélni, egy tálba rakni, erős égettborra tölteni s meggyújtani, mikor erejének fele elégett, a fájdalmas kart vagy egyéb részt jó melegen kenni, és a vérhulló füvet borban meg kell főzni, s kifacsarván, jó melegen rárakni, s jól békőtni napjában háromszor.

Hajhullásról és nevelésről

Ha a mogyoróhagymát öszvetörjük, kinek a haja vedlik és hull, kenje meg vele a kopasz helyet, megnő a szőre. – Égesd meg a diót. Annak hamvát, ha falajba habarod, és azzal fejed kened, haját nevelsz. – Ha istenfának porával, mézzel elegyítve a kopasz fejedet gyakran kened, azt meghajásítod. – A vizezők gyökerét áztasd lúgba, és gyakran azzal mosogasd fejedet, haját nevelsz. – A mogyoróbelet törd öszve és elegyítsd mézzel, azzal kend a kopasz helyet. – Vízitormát, ürmet, istenfáját, vérehullófü gyökeret megfőzvé lúgban, azzal mossad, azután egy csomó vagy falka legyet törj öszve jóféle terpentinnel és tyúktojás székével, azzal kenjed fejedet, midőn hajad hull, és kopaszodni kezdel.

Talpának feltöréséről és fájásáról

A dohány leveleit timsóval együtt borban főzd meg, és éjszakára kösd bé vele. Egy fazék vizet felforraltván és azt dézsában töltvén, vess belé egy marok sót és két jó marok hamut, melegen egy-néhányszor abban áztasd lábadat, a testből akármely nyavalyát levon.

Demeter Csanád

A székely népviselet

A székely viselet legtöbb eleme más magyar viseletekben is megtalálható. A különbséget a népviseletet felfedező és arról „pillanatképet” készítő XIX. századi közírók a házi-szöttes anyagok nagyobb szerepében látták.

A házilag szőtt gyapjúposztó ruhák főleg a férfiak körében maradtak fenn. Összekapcsolódásuk az ellenzős „magyar nadrág” és a karöltős „dolmány” szabásával helyi fejleménynek tűnik, s benne nyilvánvalóan a szegénység és ugyanakkor a rangosság tudata, valamint a hatóság elvárásai játszottak fontos szerepet. A hatalom képviselői sem az Erdélyi Fejedelemség korában, sem a Mária Terézia megszervezte határország idején nem gondoskodtak az egyenruha készítéséről, hanem elrendelték, hogy a népviseletet a rangra és az ezredhez tartozásra utaló jelekkel lássák el. Az egykori határőrök maguk állították ki egyenruhájukat (ing, gatyá, rövid és hosszúzeke, posztólájbí, harisnya, csizmadia készítette lábbeli), mely a helyi viselettől alig különbözött (a határőrök a régiesebb irhabunda-ruhák helyett részben egyszerű posztókabátot, részben posztóhuzatú mentefélét viseltek), s amelyen a valamely ezredhez való tartozást jórészt csupán az anyag és a díszítés színe, esetleg a szabás fejezte ki.

Ami a női viseletet illeti, Fél Edit és Hofer Tamás szerint „jóformán páratlan jelenség, hogy (a Székelyföldön) a szoknya és a pruszlik anyagát is házilag szőtték, nemcsak gyapjúból, hanem pamutból is.” A női öltözetben a XX. század elejéig, helyenként utolsó harmadáig természetesen kender és len, valamint a kisállattenyésztésből származó gyapjú mellett több évszázad óta jelen volt az importált és Háromszéken a XVIII. századtól már fel is dolgozott pamut is. E nyersanyagok többségét maguk fonták fonallá, és esetenként maguk festették házi vagy bolti/vásári festékekkel. Marosszéken 1866-ban a „festő elemeket” csak a „ritkább színek előhozásánál veszik a boltból”. De pamutfonalat vásárolhattak és festhettek is. Híres fejtőfestők működtek Hídvégen és Kantán. A

kender és kecskegyapjú alapanyagú, maguk szötte kelmet muharnak, a színes pamutfonal vásznat pedig fejtőszöttesnek vagy egyszerűen csak szöttesnek nevezték. Színritmusával és a hozzá társított változatos jelentésszisztemmel a fejtőszöttes a székely művészi háziipar egyik legszebb műfaja. Posztót és vásznat szükségükön felül is szöttek, mert azt bármikor értékesíthető pénzforrásnak tekintették, s főleg a háromszékiek a fejtőszöttesrel a Mezőség falvaiban is kereskedtek (Gazda Klára – Haáz Sándor: *Székelyek ünneplőben. Színek és formák a székelyföldi népviseletben*. Plánétás Kidó, Bp., [1998]. 14-15.).

A népviselet jellegzetes darabjai

A székely férfi népviselet legközismertebb ruhadarabja a szoroson testhez álló, fehér posztónadrág, a székely harisnya, melynek csak zsinórzata változik vidékenként vagy éppen falunként.

A harisnyához zsinórszegésű, félkemény szárú fekete csizma illik, továbbá sima kézelős, csukott gallérú, fehér vászomból vagy gyołcsból ké-

*Gyarmati Lajos G.
népi szabómester*

szült ing. Az ingre fekete, szürke, helyenként fehér, piros vagy kék – esetleg sujtásokkal díszített – mellényt öltenek. Szokásos főrevaló nyáron a fekete kalap – a Küküllők mentén hétköznapi a szalmakalap –, télen a betúrt tetejű vagy alul visszahajtott bárányszőr sapka. A mellényre posztóujjast vagy kurtazekét vesznek, a szürke vagy fekete hosszúzekét már az öregeken sem látni. Ma már a hagyományos viselethez leginkább ragaszkodó férfiak is csak fekete rövid kabátot, zakót öltenek a fehér harisnyához és fekete csizmához.

A székely női viselet legfőbb darabjai a rokolya és a mellény. A rokolya derékban korbca szedett, alján keskeny vagy szélesebb bársonyszegő. A Gyergyói-, Csíki- és Kászoni-medencék falvaiban a rokolya színes csíkozású háziszóttasból készül, a csíkok szélessége, a színek összeválogatása falvanként, korok és alkalmak szerint változik. A karcsú kismellény egyaránt készülhet a rokolya csíkos anyagából vagy egyszínű bolti kelméből, bársonyból, zsinórozva vagy gyöngyös ékkel díszítve. A harangaljú rokolyához keskenyebb csíkozású vagy egyszínű selyemből, illetve gyolcsból lerakott kötényt viselnek. A Hargita nyugati oldalán a rokolyák egyszínűek, de hímes szövésűek, köztük a piros, kék és zöld a szokványosabb, azonos anyagból készült, zsinóros kismellénnyel. A kötényeket írott virágmintával hímezik. A székely női viselethez csizma tartozik. A lányok fejkendőt nem hordanak, hajukat általában két ágba fonják, és mindkét ágra szalagból csokrot kötnek. Az asszonyok, menyecskék és idősebbek kontyba rakott hajukat áll alatt megkötött kendővel szorítják le, aminek anyaga, színe, hímzése életkor és alkalom szerint változik. Gyakori még a hárászkendő és nagykendő, de már általánosabb az ötnyolcados vatelines kabát vagy a barnára festett irhabunda.

Alsóboldogfalva székely népviseletének készítői

Alapos kutatómunkám eredményeként megállapítható, hogy falunkban a székely ruha viselése, főleg a

*Gyarmati Lajos G.
népi szabómester*

férfiak körében, nem volt annyira általános a XVIII. század végétől, mint a Székelyudvarhelyhez közelebb fekvő falvakban. Ennek legfőbb oka az időközben létrejött nemzetiségi keveredés, mely jelenség inkább a más nemzetiségűek által lakott falvak közelségének, meg a földbirtokosok által betelepített más nemzetiségűek, munkaerőként toborzottak jelenlétének tudható be. Ennek ellenére még a XX. század derekáig néhány idősebb férfi élete végéig hordta a székely harisnyát. A XX. század vége felé a polgárosodás is hozzájárult a székely népviselet kiszorításához, így már csak különösebb alkalmakkor (konfirmálás, lakodalom vagy nemzeti ünnepek) öltötték azt magukra, de csak az ifjabb nemzedék.

A fentieknek tudható be, hogy a felvidéki falvakkal szemben a mi falunkban a székely ruha készítését nagyon kevesen folytatták. A fent említett udvarhelyszéki székely viseletet (nőit) a XX. században csak Pító Péterné Ibolya varrta, de ugyanakkor polgári ruhák varrásával is foglalkozott.

Férfi székely öltözetet először id. Gyarmati Sándor készített, majd intenzíven folytatta ezt néhai Gyarmati Lajos G., aki inaséveit Székelykeresztúron végezte Burszán Jánosnál 3 éven keresztül. Bár minden típusú falusi öltönyt képes volt elkészíteni, szívéhez legközelebb a székely férfi viselet (harisnya, mellény, posztóujjas) varrása állt. Nem csupán falunkba, de a Solymosokba, Senterzsébetre, Fiafalvára, Rugonfalvára is több darabot varrt. Híre eljutott a határokon túlra is, így az Amerikai Egyesült Államokból 50 db teljes székely ruha elkészítésére kapott megrendelést, amit el is készített. Ő maga is élete végéig büszkén viselte népi öltözetünket, s büszke volt arra, hogy egyetlen fiának is ő készítette el a máig meglévő székely ruháját.

Legnagyobb sajnálatunkra e mesterség, a székely ruha varrása, úgy tűnik, véglegesen kiveszett falunkból. De szerencsére csak a férfi viseleteké. A női székely népviselet darabjait intenzíven tovább készíti Mátéfi Zita és férje, Csaba, akik híres népi táncosok, falunk büszkeségei. Elmondásuk szerint főleg udvarhelyszéki (székelyderzsi, muzsnai, siklódi meglovétei) divatúakat készítenek, melyeket a díszítőelemek és a színek különböztetnek meg, de igen gyakran felcsíki ruhákra is kapnak megrendelést. Az általuk varrt viseletek eljutottak az Egyesült Államokba, Japánba, Svédországba, Kanadába és Magyarországra.

Ha a férfi népviselet szabómesterei talán végleg eltűntek falunkból, örömmel tölt el e lelkes fiatal házaspár, a Mátéfi család ilyen irányú tevékenysége, mely még jó ideig hirdeti, hogy nem csupán nyelvében, dalaiban, táncaiban, de népviseletében is él még a „székely nép”.

*ifj. Benke András és
Gálfalvi Gábor*

